

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 20 marca 2024 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Zbigniew Korzeniowski (przewodniczący)

SSN Leszek Bielecki (sprawozdawca)

SSN Jarosław Sobutka

w sprawie z powództwa K. S. i P. S.
przeciwko A. Spółce Akcyjnej w D.
o zadośćuczynienie i rentę wyrównawczą,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 20 marca 2024 r.,
skargi kasacyjnej powódek od wyroku Sądu Apelacyjnego w Katowicach
z dnia 29 czerwca 2020 r., sygn. akt III APa 18/19,

- I. oddała skargę kasacyjną,**
- II. odstępuje od obciążenia powódek kosztami postępowania
strony pozwanej.**

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny w Katowicach III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych
wyrokiem z 29 czerwca 2020 r., III APa 18/19, po rozpoznaniu apelacji pozwanej

spółki A. S.A. w D., zmienił wyrok Sądu Okręgowego w Katowicach z 4 stycznia 2019 r., IX P 11/18, w punkcie 1 w ten sposób, że zasądził od pozwanej na rzecz powódki K. S. kwotę 200.000 zł tytułem zadośćuczynienia wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 1 listopada 2013 r. do dnia zapłaty, oddalając powództwo w pozostałej części; w punkcie 2 w ten sposób, że zasądził od pozwanej na rzecz powódki K. S. kwotę 16.275 zł tytułem skapitalizowanej renty za okres od czerwca 2013 r. do września 2015 r. wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 15 października 2015 r. do dnia zapłaty, oddalając powództwo w pozostałej części; w punkcie 3 w ten sposób, że zasądził od pozwanej na rzecz powódki K. S. kwotę 581,25 zł tytułem renty płatnej miesięcznie do dnia 10-tego każdego miesiąca poczynawszy od miesiąca października 2015 r. wraz z ustawowymi odsetkami w razie uchybienia w terminie płatności którejkolwiek z rat, oddalając powództwo w pozostałej części; w punkcie 4 w ten sposób, że zasądził od pozwanej na rzecz powódki P. S. kwotę 250.000 zł tytułem zadośćuczynienia wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 1 listopada 2013 r. do dnia zapłaty, oddalając powództwo w pozostałej części; w punkcie 5 w ten sposób, że zniósł koszty zastępstwa procesowego pomiędzy powódką K. S. a pozwaną; w punkcie 7 w ten sposób, że nakazał pobrać od pozwanej na rzecz Skarbu Państwa - Sądu Okręgowego w Katowicach kwotę 22.848,75 zł oraz kwotę 6.406,23 zł tytułem wydatków poniesionych w sprawie; oddalił apelację w pozostałym zakresie oraz orzekł o kosztach postępowania apelacyjnego.

W sprawie tej ustalono, że powódki domagały się od pozwanej spółki zasądzenia na ich rzecz kwot po 300.000 zł tytułem zadośćuczynienia wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 1 listopada 2013 r. do dnia zapłaty, dodatkowo powódka K. S. kwoty 31.500 zł tytułem skapitalizowanej zaległej renty z odsetkami ustawowymi od dnia wniesienia pozwu oraz kwoty 1.125 zł tytułem renty płatnej dożywotnio do 10 dnia każdego miesiąca z ustawowymi odsetkami w razie uchybienia w terminie płatności - na przyszłość, poczynając od dnia wniesienia pozwu. Sąd Okręgowy w Katowicach wyrokiem z 4 stycznia 2019 r. orzekł zgodnie z żądaniem pozwu.

Sąd pierwszej instancji ustalił, iż mąż i ojciec powódek – J. S. pracował w pozwanej spółce nieprzerwanie od 12 czerwca 1995 r. do 22 października 2012 r. na podstawie umowy o pracę na czas nieokreślony, w pełnym wymiarze czasu pracy,

ostatnio na stanowisku wytapiacz surówki. Umowa o pracę wygasła wskutek śmierci pracownika.

W dniu 22 października 2012 r. J. S. świadczył pracę od godziny 18.00 na tzw. zmianie wydłużonej – 12-to godzinnej, w związku z koniecznością usuwania skutków awarii wielkiego pieca WP-2. Zakres prac - przy wyplukaniu odpylnika - uzgodnił z mistrzem branżowym. Po otwarciu włazu i odbyciu instruktażu przystąpił do czyszczenia odpylnika. Około godziny 21.00 znajdował się na podeście przy włazie fi 700, gdzie udrażniał lancę wodną. Po jej udrożnieniu zszedł z podestu do zaworu, aby odkręcić wodę. Po jej włączeniu ciśnienie przesunęło stojak. Z przyczyn jednoznacznie nieustalonych wystąpił wyrzut pyłu z otworu włazu fi 700. Siła wyrzutu była tak duża, że wokół odpylnika nie było nic widać. J. S. znaleziono leżącego na poziomie „0”, niedaleko budynku socjalnego między WP-2 a odpylnikiem statycznym. Z rozległymi obrażeniami został odwieziony do szpitala specjalistycznego w S.. Wskutek odniesionych obrażeń – oparzeniowo-termicznych w dniu 25 października 2012 r. zmarł w wieku 39 lat.

Powódki K.S. oraz małoletnia P. S. z tytułu śmierci ich męża i ojca łącznie otrzymały: 50.000 zł wypłacone członkom rodziny pracownika zmarłego na skutek wypadku, 4.000 zł z tytułu pokrycia kosztów pogrzebu, 29.183,70 zł z tytułu odprawy pośmiertnej; 25.000 zł lokaty dla małoletniej P. S.; 2.280 zł tytułem zapomogi w dniu 24 października 2012 r.; 3.420 zł z dodatkowego funduszu motywacyjnego w dniu 10 grudnia 2012 r.; 1.500 zł tytułem zapomogi w dniu 3 czerwca 2013 r.; 1.500 zł tytułem zapomogi w dniu 18 czerwca 2014r., 1.570 zł tytułem dofinansowania wyjazdu dla małoletniej P. S. w 2013 r., 1.800 tytułem zapomogi w dniu 25 czerwca 2015 r., 1.350 zł tytułem dofinansowania wyjazdu dla małoletniej P. S. w 2014 r., 796 zł tytułem dofinansowania wyjazdu dla małoletniej P. S. w 2015 r., 75.716 zł wypłaconą przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych na podstawie ustawy wypadkowej.

Zmarły ponosił główny ciężar utrzymania rodziny. Zabezpieczał potrzeby materialne i emocjonalne powódki i ich dziecka, był jedynym żywicielem rodziny, jego miesięczne pobory sięgały około 4.000 zł netto (z nadgodzinami 7.000 zł). W wyniku śmierci męża i ojca stan psychiczny obu powódek uległ znacznemu pogorszeniu. Obie powódki leczyły się na depresję i zażywały środki antydepresyjne. Małoletnia bardzo odczuwa brak ojca, nie może pogodzić się z jego nagłym i tragicznym

odejściem, jej kondycja psychiczna bardzo podupadła. Ujawniły się silne negatywne emocje żalu, smutku, przygnębienia i poczucia straty. Stan ten przekładał się na obniżenie jakości życia i ograniczenie go do ciągłego przeżywania żałoby. Tragiczne wydarzenie cały czas jest żywe w ich pamięci, szczególnie córki, uczucie pustki i osamotnienia wciąż jej towarzyszy. Powódka K. S. cierpi na stany bólowe kręgosłupa, jednak z powodu obawy o utratę pracy nie korzystała ze zwolnień lekarskich. Powódka jako wdowa po zmarłym utraciła wsparcie z jego strony, nie może realizować wspólnych planów życiowych, została osamotniona w kwestii wychowania małoletniej córki i zapewnienia jej utrzymania, rozwoju, wykształcenia i przygotowania do dalszego życia.

W oparciu o opinie biegłych z zakresu psychologii i psychiatrii Sąd pierwszej instancji ustalił istnienie u powódek licznych urazów uczuciowych, stłumienia emocjonalne, symptomy zaburzeń depresyjno-lękowych reaktywnych oraz tzw. nieukończoną żałobę, polegającą na nieprzeżyciu i nieprzepracowaniu emocji związanych z przeżytą traumą.

W rozważaniach prawnych Sąd pierwszej instancji wskazał, iż podstawę prawną powództwa w zakresie żądania zasądzenia kwoty zadośćuczynienia stanowi art. 446 § 4 k.c. Na jego podstawie kompensacie podlega doznana krzywda, w szczególności cierpienie, ból i poczucie osamotnienia po śmierci najbliższego członka rodziny. Zadośćuczynienie przewidziane w tym przepisie służy rekompensacie krzywdy po śmierci osoby najbliższej i ma za zadanie złagodzić wywołane tym zdarzeniem cierpienia psychiczne, a także ma pomóc pokrzywdzonemu w dostosowaniu się do zmienionej sytuacji. Określenie wysokości należnego zadośćuczynienia ustawodawca pozostawił uznaniu sędziowskiemu, wskazując jedynie, że ma to być kwota odpowiednia do doznanej krzywdy. Dlatego przy ustaleniu zadośćuczynienia nie stosuje się automatyzmu, a każda krzywda jest oceniana przez pryzmat konkretnych okoliczności sprawy. Dodatkowo Sąd wskazał, że zgodnie z art. 362 k.p.c. jeżeli poszkodowany przyczynił się do powstania lub zwiększenia szkody, obowiązek jej naprawienia ulega odpowiedniemu zmniejszeniu stosownie do okoliczności, a zwłaszcza do stopnia winy obu stron. Sąd Okręgowy zauważył, iż w realiach sprawy, biorąc pod uwagę przebieg zdarzenia i zachowanie poszkodowanego oraz opinie biegłych sądowych, nie wynikało, aby wykonywał on

pracę w sposób nieprawidłowy, albo naruszył zasady i przepisy bezpieczeństwa i higieny pracy, a tym samym brak było podstaw, aby stwierdzić, że w jakiś sposób przyczynił się do zaistniałego wypadku.

Sąd Okręgowy podniósł, iż powódki wykazały istnienie więzi ze zmarłym, co uzasadniało przyznanie im zadośćuczynienia z tytułu zerwania tych więzi wskutek śmierci, za którą były pracodawca ponosił odpowiedzialność cywilną. Na skutek śmierci męża i ojca u powódek wystąpił zespół objawów charakterystyczny dla osoby przeżywającej okres intensywnej żałoby, co skutkowało rozchwianiem emocjonalnym, zaabsorbowaniem wspomnieniami dotyczącymi zmarłego, odczuwaniem obecności osoby zmarłej, nieuzasadnionym poczuciem winy, trudnościami w pełnieniu dotychczasowych obowiązków, ról społecznych.

Sąd pierwszej instancji, w zakresie oceny zasadności zgłoszonych żądań pod kątem ich wysokości, wskazał, że wpłaty dokonane na rzecz powódek przed wytoczeniem powództwa służyły zrekompensowaniu strat o charakterze materialnym. Zmarły utrzymywał rodzinę, wskutek jego śmierci doszło do pogorszenia sytuacji materialnej powódek i spadku poziomu życia. Naprawieniu tego rodzaju następstw wypadku, tj. ustaniu więzi gospodarczych, ekonomicznych ze zmarłym, służyło odszkodowanie wypłacone przez pozwanego. Uzyskanie odszkodowania za pogorszenie sytuacji życiowej - mającego odrębną, szczególną podstawę prawną w art. 446 § 3 k.c. - nie wpływa ani na zasadność roszczenia o zadośćuczynienie za krzywdę, ani na wymiar tego zadośćuczynienia. Aktualnie dochodzone świadczenie powinno służyć wyrównaniu szkody niemajątkowej - krzywdy wyrażającej się zerwaniem więzi osobistych łączących powódki ze zmarłym i odczuwaniem negatywnych emocji w sferze psychicznej, intelektualnej, czyli cierpienia związanemu z poczuciem straty, z nagłym zaburzeniem stabilności życiowej związanej z bliskością drugiej osoby, z istnieniem więzi emocjonalnych.

W ocenie Sądu powódki wykazały istnienie przesłanek do wypłaty im stosownego zadośćuczynienia z tytułu śmierci męża i ojca. Sąd uwzględnił również przesłanki, które zgodnie z utrwalonym stanowiskiem judykatury powinny być brane przy szacowaniu wysokości należnego zadośćuczynienia. Ustalona kwota w ocenie Sądu uwzględniała zarówno dramatyzm doznań powódek, charakter więzi łączących je ze zmarłym mężem i ojcem, poczucie osamotnienia, cierpienia moralne i wstrząs

psychiczny wywołany śmiercią męża jak i rolę jaką ten pełnił w rodzinie, jak również stopień w jakim powódki potrafią odnaleźć się w nowej rzeczywistości wskutek doznanych obrażeń psychicznych. Dlatego Sąd uznał, iż należne zadośćuczynienie w sytuacji powódek powinno być wysokie, a nie symboliczne, z uwagi na ogrom rozmiaru cierpień odczuwanych przez powódki oraz przy uwzględnieniu faktu, iż skutki tragedii, która je dotknęła trwają do dziś, a w przypadku małoletniej powódki odcisną piętno na jej dalszym rozwoju.

Pozwana spółka zaskarżyła wyrok w następujących punktach: punkt 1) - w części tj. przewyższającej kwotę 179.642 zł; punkt 2) - w części tj. przewyższającej kwotę 16.275 zł; punkt 3) - w części tj. przewyższającej kwotę 581,25 zł; punkt 4) - w części tj. przewyższającej kwotę 179.642 zł; punkt 5, 6 i 7) - w całości.

Apelacja pozwanej spółki została uwzględniona w znacznej części, choć Sąd Apelacyjny nie podzielił argumentacji stanowiącej jej kanwę w zakresie uznania przyczynienia się zmarłego do zdarzenia zaistniałego w dniu 22 października 2012 r. Przebieg zdarzenia i zachowanie zmarłego oraz opinie biegłych sądowych, nie wskazały bowiem, aby poszkodowany wykonywał pracę w sposób nieprawidłowy, albo naruszył zasady i przepisy bezpieczeństwa i higieny pracy. Odmienne Sąd Apelacyjny ocenił argumentację Sądu Okręgowego w zakresie zasadności przyznania powódkom kwot zasądzonych od pozwanego w pełnej żądanej wysokości.

Sąd odwoławczy zwrócił uwagę na kwoty jakie powódki otrzymały z kilku tytułów, w tym między innymi odprawę pośmiertną w kwocie 75.716 zł wypłaconą przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych na podstawie ustawy wypadkowej oraz zapomogi na przetrzeźnienie kilku lat w łącznej wysokości 10.500 zł, czy też koszt wypłaty kwot po 12.500 zł dla każdej z powódek z tytułu polisy wykupionej w towarzystwie ubezpieczeniowym H. przez pracodawcę, który opłacał składki. Kwoty te nie podlegają ścisłemu matematycznemu zliczeniu przy szacowaniu wysokości przyznawanego zadośćuczynienia, jednakże musiały zostać zauważone przez Sąd, a Sąd pierwszej instancji nie dokonał różnicowania wysokości zadośćuczynienia i przyznał je obu powódkom w takiej samej wysokości po 300.000 zł.

Sąd Apelacyjny nie znalazł podstaw do obniżenia wysokości zadośćuczynienia z tytułu przyczynienia się zmarłego do zdarzenia z dnia

22 października 2012 r., jak tego oczekiwał pozwany, jednakże uznał za stosowne obniżenie wysokości żadanego zadośćuczynienia jak również jego zróżnicowania w odniesieniu do każdej z powódek.

W odniesieniu do powódki K. S. Sąd Apelacyjny miał na względzie fakt uzyskania przez nią różnych kwot z różnych tytułów oraz okoliczność, iż pracodawca zmarłego męża umożliwił jej uzyskanie i wykonywanie zatrudnienia w pozwanej spółce. Zatrudnienie przybrało charakter umowy o pracę i stanowi gwarancję uzyskiwania wynagrodzenia w co najmniej minimalnej wysokości przewidzianej w gospodarce narodowej. Wypłacone przez pozwaną środki pieniężne w postaci zapomóg i dofinansowania małoletniej córki - poza ustawowo należnymi - świadczą o tym, iż nie pozostawiła ona powódki całkowicie bez pomocy. Tym samym Sąd Apelacyjny uznał, że kwota zadośćuczynienia w wysokości 200.000 zł jest wystarczająca z tego tytułu, co znalazło odzwierciedlenie w treści punktu 1 wyroku i oddalenie powództwa w pozostałej części.

W odniesieniu do powódki P. S. Sąd Apelacyjny miał na uwadze to, iż doznana tragedia wydarzyła się w jej życiu w fazie kształtowania się osobowości (w chwili śmierci ojca powódka miała 13 lat). Nie bez znaczenia była również niezwykle silna więź łącząca ją z ojcem. Dramatyczny sposób przeżywania żałoby odcisnął niewątpliwie piętno na jej psychice. Okoliczności te stanowiły powód zwiększenia wysokości przyznanego córce - w kontekście kwoty przyznanej matce - zadośćuczynienia do kwoty 250.000 zł. Sąd Apelacyjny widział potrzebę zróżnicowania tej wypłaty pod względem wysokości. Jednakże zmniejszenie wysokości zadośćuczynienia z kwoty 300.000 zł zostało spowodowane faktem, iż powódka uzyskała już znaczne kwoty wypłat od pozwanego - choćby w postaci trzykrotnego dofinansowania do wypoczynku letniego oraz lokatę pieniężną na kwotę 25.000 zł, co umożliwiło jej zakup samochodu osobowego. Okoliczność ta świadczyła o tym, iż pozwany również jej nie pozostawił bez pomocy i pewnej formy zabezpieczenia finansowego.

Sąd Apelacyjny zniósł koszty zastępstwa procesowego pomiędzy powódką K. S., a pozwanym - na zasadzie treści art. 100 k.p.c. Sąd miał na uwadze okoliczność, iż powódka uzyskała połowę żądanej wysokości renty bieżącej i skapitalizowanej oraz 2/3 żądanej wysokości zadośćuczynienia, przy czym do kwoty około 180.000 zł

pozwany nie wniósł zastrzeżeń. Tym samym nie było zasadne przyznawanie powódce zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w wysokości 3.600 zł. Z kolei powódka P. S. uzyskała w punkcie 6 wyroku Sądu pierwszej instancji od pozwanej kwotę 3.600 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego. Sąd Apelacyjny stwierdził, iż przyznanie jej zadośćuczynienia w wysokości 250.000 zł, które stanowi 83,33% żądanej kwoty, wypełnia kryteria uznania nieznacznej przegranej w procesie, o czym mowa w treści art. 100 k.p.c. Przyjęcie takiego stanowiska uzasadniało oddalenie apelacji w tym zakresie. Rozstrzygnięcie w zakresie kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu apelacyjnym w odniesieniu do K. S. Sąd oparł na treści rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. sprawie opłat za czynności adwokackie (Dz.U. z 2015 r., poz. 1800 ze zm.).

Skargę kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego wywiódł pełnomocnik powódek zaskarżając go w części, tj. co do pkt 1 w zakresie oddalenia powództwa K. S. o zadośćuczynienie w kwocie 100.000 zł; co do pkt 4 w zakresie oddalenia powództwa P. S. o zadośćuczynienie w kwocie 50.000 zł; co do pkt 5 w zakresie zniesienia kosztów zastępstwa procesowego pomiędzy powódką K. S. a pozwaną; co do pkt 9 w zakresie obciążenia powódki K. S. na rzecz pozwanej kwotą 6.725 zł tytułem zwrotu kosztów w postępowaniu apelacyjnym. Wyrokowi zarzucono naruszenie art. 446 § 4 k.c. przez niewłaściwe zastosowanie i przyjęcie, iż to kwoty zasądzone przez Sąd drugiej instancji powódkom tytułem zadośćuczynienia są wystarczające i zasadne, w sytuacji gdy obniżenie zasądzonych kwot powoduje, iż zasądzone zadośćuczynienie jest rażąco zaniżone; przez błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie, które polegało na przyjęciu, iż kwoty otrzymane przez powódkę K. S. z różnych tytułów pomimo że kwoty te służyły zrekompensowaniu strat o charakterze materialnym - oraz fakt, iż pozwany umożliwił jej uzyskanie i wykonywanie zatrudnienia, wpływają na wysokość orzeczonego zadośćuczynienia na jej rzecz; przez błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie polegające na uznaniu, iż świadczenia z tytułu dobrowolnych ubezpieczeń społecznych wpływają na wysokość należnego powódkom zadośćuczynienia, w przypadku gdy kwoty te pozostają bez wpływu na wysokość należnego zadośćuczynienia; przez błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie polegające na uznaniu, iż nawiązka orzeczona w postępowaniu karnym od W. J., który nie był sprawcą szkody, na rzecz

K. S., wpływa na wysokość należnego powódce K. S. zadośćuczynienia, w przypadku gdy nawiazka uiszczona nie przez sprawcę szkody (w tym przypadku sprawcę czynu zabronionego) pozostaje bez wpływu na kwotę zadośćuczynienia zasądzaną w procesie cywilnym; przez jego błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie polegające na uznaniu, iż łączna kwota dofinansowań do wyjazdów wypoczynkowych jakie P. S. otrzymała od pozwanej, wpływa na wysokość należnego powódce P. S. zadośćuczynienia, w sytuacji gdy ww. świadczenie było świadczeniem regulaminowym u pozwanej, które mogło być przyznane dzieciom pracowników przy spełnieniu odpowiedniego kryterium dochodowego, a świadczenie to zostało przyznane nie z uwagi na śmierć J. S., lecz wyłącznie z uwagi na spełnienie kryterium dochodowego przez powódki; przez błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie polegające na uznaniu, iż kwota zasiłku pogrzebowego otrzymana z Zakładu Ubezpieczeń Społecznych przez powódki, wpływa na wysokość należnego powódkom zadośćuczynienia, w sytuacji gdy zasiłek pogrzebowy przewidziany w art. 77 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, nie podlega uwzględnieniu przy ustalaniu wysokości zadośćuczynienia z uwagi na fakt iż świadczenia realizowane w ramach zabezpieczenia społecznego nie mają wpływu na świadczenia cywilnoprawne m.in. zadośćuczynienie dla najbliższych; przez błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie polegające na uznaniu, iż świadczenia z zakresu prawa pracy tj. odprawa pośmiertna wypłacona powódkom, wpływa na wysokość należnego powódkom zadośćuczynienia, w sytuacji gdy odprawa pośmiertna przewidziana w art. 93 k.p., nie podlega uwzględnieniu przy ustalaniu wysokości zadośćuczynienia, z uwagi na fakt, iż świadczenia przysługujące na podstawie tzw. ustaw wypadkowych, nie podlegają zaliczeniu na poczet odszkodowania należnego według prawa cywilnego, podobnie jak odprawa pośmiertna. Dodatkowo zarzucono naruszenie przepisów postępowania, a mianowicie: 1/ art. 386 § 1 k.p.c. w związku z art. 446 § 4 k.c. przez uwzględnienie apelacji i orzeczenie co do istoty sprawy w zakresie wysokości zadośćuczynienia należnego powódkom z pominięciem tzw. dyskrecjonalnej władzy Sądu pierwszej instancji, w przypadku gdy kwota zasądzona nie była niewspółmiernie nieodpowiednia jako rażąco wygórowana i z tej przyczyny brak było podstawy do korygowania wysokości zadośćuczynienia przez Sąd

odwoławczy; 2/ art. 328 § 2 k.p.c. przez nieprawidłowe uzasadnienie wyroku w zakresie określenia wysokości i oceny przyznanego świadczenia, a także świadczeń jakie zostały przez Sąd drugiej instancji uwzględnione przy wyliczaniu wysokości zadośćuczynienia, co uniemożliwia właściwe dokonanie kontroli instancyjnej skarżonego wyroku;

3/ art. 100 k.p.c. przez brak przyznania powódce K. S. kosztów zastępstwa procesowego w pierwszej instancji; 4/ art. 328 § 2 k.p.c. w związku z art. 98 § 1 i 3 k.p.c. w związku z art. 100 oraz 113 ust. 1 o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, poprzez obciążenie powódki K. S. kwotą 6.725 zł tytułem zwrotu kosztów w postępowaniu apelacyjnym, podczas gdy powódka była zwolniona w całości z kosztów sądowych oraz prawie w 70% wygrała sprawę.

Wskazując na powyższe wniesiono o uchylenie w zaskarżonej części wyroku Sądu Apelacyjnego i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach procesu za drugą instancję, według norm przepisanych, w tym o kosztach zastępstwa procesowego, ewentualnie o uchylenie w zaskarżonej części wyroku Sądu Apelacyjnego i orzeczenie co do istoty sprawy poprzez oddalenie apelacji pozwanej w części i stosowne obciążenie pozwanej kosztami postępowania, w tym kosztami zastępstwa procesowego za drugą instancję według norm przepisanych oraz za instancję kasacyjną - w razie uznania że podstawa naruszenia prawa materialnego jest oczywiście uzasadniona a wniesione zarzuty naruszenia przepisów postępowania okażą się nieuzasadnione. Jednocześnie wniesiono o zwolnienie powódek od opłaty sądowej od skargi kasacyjnej w związku z niemożnością poniesienia przez nich przedmiotowych kosztów.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną pozwana spółka wniosła o jej oddalenie w całości oraz o zasądzenie od powódek na rzecz pozwanej kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa procesowego, według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna okazała się niezasadna.

Skarga kasacyjna jest oparta o przesłankę z art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c., a więc, że jest oczywiście uzasadniona.

Skarżące zarzucają Sądowi odwoławczemu naruszenie przepisów prawa materialnego – przepisu art. 446 § 4 k.c. poprzez jego niewłaściwe zastosowanie i przyjęcie, iż to kwoty zasądzone przez Sąd II instancji powódkom tytułem zadośćuczynienia są wystarczające i zasadne, w sytuacji gdy obniżenie zasądzonych kwot przez Sąd II instancji powoduje, iż zasądzone zadośćuczynienie jest rażąco zaniżone; przepisu art. 446 § 4 k.c. poprzez jego błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie, które polegało na przyjęciu, iż kwoty otrzymane przez powódkę K. S. z różnych tytułów pomimo że kwoty te służyły zrekompensowaniu strat o charakterze materialnym - oraz fakt, iż pozwany umożliwił jej uzyskanie i wykonywanie zatrudnienia, wpływają na wysokość orzeczonego zadośćuczynienia na jej rzecz; przepisu art. 446 § 4 k.c. poprzez jego błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie polegające na uznaniu, iż świadczenia z tytułu dobrowolnych ubezpieczeń społecznych wpływają na wysokość należnego powódkom zadośćuczynienia, w przypadku gdy kwoty te pozostają bez wpływu na wysokość należnego zadośćuczynienia; przepisu art. 446 § 4 k.c. poprzez jego błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie polegające na uznaniu, iż nawiązka orzeczona w postępowaniu karnym od W. J., który nie był sprawcą szkody, na rzecz K. S., wpływa na wysokość należnego powódce K. S. zadośćuczynienia, w przypadku gdy nawiązka uiszczona nie przez sprawcę szkody (w tym przypadku sprawcę czynu zabronionego) pozostaje bez wpływu na kwotę zadośćuczynienia zasądzaną w procesie cywilnym ; przepisu art. 446 § 4 k.c. poprzez jego błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie polegające na uznaniu, iż łączna kwota dofinansowań do wyjazdów wypoczynkowych jakie P. S. otrzymała od pozwanej, wpływa na wysokość należnego powódce P. S. zadośćuczynienia, w sytuacji gdy ww. świadczenie było świadczeniem regulaminowym u pozwanej, które mogło być przyznane dzieciom pracowników przy spełnieniu odpowiedniego kryterium dochodowego, a świadczenie to zostało przyznane nie z uwagi na śmierć J. S., lecz wyłącznie z uwagi na spełnienie kryterium dochodowego przez powódki; przepisu art. 446 § 4 k.c. poprzez jego błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie polegające na uznaniu, iż kwota zasiłku pogrzebowego otrzymana z Zakładu

Ubezpieczeń Społecznych przez powódki, wpływa na wysokość należnego powódkom zadośćuczynienia, w sytuacji gdy zasiłek pogrzebowy przewidziany w art. 77 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, nie podlega uwzględnieniu przy ustalaniu wysokości zadośćuczynienia z uwagi na fakt iż świadczenia realizowane w ramach zabezpieczenia społecznego nie mają wpływu na świadczenia cywilnoprawne m.in. zadośćuczynienie dla najbliższych; przepisu art. 446 § 4 k.c. poprzez jego błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie polegające na uznaniu, iż świadczenia z zakresu prawa pracy tj. odprawa pośmiertna wypłacona powódkom, wpływa na wysokość należnego powódkom zadośćuczynienia, w sytuacji gdy odprawa pośmiertna przewidziana w art. 93 Kodeksu pracy, nie podlega uwzględnieniu przy ustalaniu wysokości zadośćuczynienia, z uwagi na fakt, iż świadczenia przysługujące na podstawie tzw. ustaw wypadkowych, nie podlegają zaliczeniu na poczet odszkodowania należnego według prawa cywilnego, podobnie jak odprawa pośmiertna. Ponadto Skarżące zarzucają Sądowi odwoławczemu naruszenie przepisów postępowania, a to: naruszenie art. 386 § 1 k.p.c. w związku z art. 446 § 4 poprzez uwzględnienie apelacji i orzeczenie co do istoty sprawy w zakresie wysokości zadośćuczynienia należnego powódkom z pominięciem tzw. dyskrejonalnej władzy Sądu I instancji, w przypadku gdy kwota zasądzona przez Sąd I instancji nie była współmiernie nieodpowiednia jako rażąco wygórowana i z tej przyczyny brak było podstawy do korygowania wysokości zadośćuczynienia przez Sąd odwoławczy; naruszenie art. 328 § 2 k.p.c. poprzez nieprawidłowe uzasadnienie wyroku w zakresie określenia wysokości i oceny przyznanego świadczenia, a także świadczeń jakie zostały przez Sąd II instancji uwzględnione przy wyliczaniu wysokości zadośćuczynienia, co uniemożliwia właściwe dokonanie kontroli instancyjnej skarżonego wyroku oraz naruszenie art. 100 k.p.c. poprzez brak przyznania powódce K. S. kosztów zastępstwa procesowego w I instancji oraz naruszenie art. 328 § 2 k.p.c. w zw. z art. 98 § 1 i 3 k.p.c. w związku z art. 100 oraz 113 ust. 1 o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, poprzez obciążenie powódki K. S. kwotą 6725 zł tytułem zwrotu kosztów w postępowaniu apelacyjnym, podczas gdy powódka była zwolniona w całości z kosztów sądowych oraz prawie w 70% wygrała sprawę. Stosownie do art. 446 § 4 k.c., sąd może także przyznać najbliższym

członkom rodziny zmarłego odpowiednią sumę tytułem zadośćuczynienia pieniężnego za doznaną krzywdę.

Istota sporu sprowadzała się do kwestii zasadności przyznania skarżącym kwot zasądzonych od pozwanej w żądanej wysokości. Sąd odwoławczy bowiem, w sposób błędny, w założeniu skarżących, przy wysokości odpowiedniego zadośćuczynienia wziął pod uwagę inne uiszczone na rzecz Skarżących wypłaty, które miały charakter socjalny, ubezpieczeniowy i regulaminowy rekompensujący straty o charakterze materialnym i nie powinny być brane pod uwagę jako służące zrekompensowaniu krzywdy skarżących.

W ocenie skarżących, Sąd odwoławczy nigdzie nie wskazał, ani nie uzasadnił, by kwota zasądzona przez Sąd Okręgowy była rażąco za wysoka wobec ponadprzeciętnej krzywdy spowodowanej śmiercią bliskiej osoby. W związku z tym przyjęte przy wyrokowaniu założenia Sądu odwoławczego skutkujące obniżeniem kwoty zadośćuczynienia są bezpodstawne.

W ocenie natomiast pozwanej spółki, Sąd odwoławczy w sposób niezwykle szczegółowy uzasadnił powody, dla których zmienił wyrok I instancji i orzekł co do istoty sprawy, w tym zakresie wysokości zadośćuczynienia dla każdej ze skarżących.

Zgodnie z orzecnictwem, przyznanie najbliższym członkom rodziny zmarłego "odpowiedniej sumy" tytułem zadośćuczynienia pieniężnego za doznaną krzywdę (art. 446 § 4 k.c.) wymaga odniesienia się do szeregu niedookreślonych kryteriów, których stosowanie ma z natury rzeczy ocenny charakter i jest ściśle osadzone w okolicznościach faktycznych konkretnej sprawy. Określenie wysokości zadośćuczynienia na podstawie ocennych kryteriów, stanowi istotny atrybut sądów *meriti* i prawomocne orzeczenie sądu drugiej instancji może zostać skutecznie zakwestionowane w skardze kasacyjnej jedynie w razie stwierdzenia wyraźnego naruszenia zasad ustalania zadośćuczynienia. Naruszenie tych zasad może polegać na nieuwzględnieniu istotnych czynników mających znaczenie dla określenia rozmiaru krzywdy i należnej w związku z tym rekompensaty albo na oczywiście wadliwej ocenie tych czynników pod kątem ustalenia zadośćuczynienia "odpowiedniego" w rozumieniu art. 446 § 4 k.c. (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z 15 lutego 2024 r., I CSK 701/23, LEX nr 3687111). Artykuł 446 § 4 k.c. posługując się pojęciem "odpowiednia suma", odsyła do szeregu

niedookreślonych kryteriów, których stosowanie ma z natury rzeczy ocenny charakter i jest ściśle osadzone w okolicznościach faktycznych konkretnej sprawy. Z tego względu ustalenie wysokości zadośćuczynienia należnego na podstawie art. 446 § 4 k.c. stanowi kompetencję sądów *meriti*. Sąd Najwyższy, jako sąd kasacyjny, może podważyć tę ocenę z punktu widzenia prawidłowości wykładni i stosowania prawa materialnego tylko wtedy, gdy przy uwzględnieniu wszystkich okoliczności sprawy mających wpływ na wysokość zasądzzonego zadośćuczynienia jest oczywiste, że jest ono niewspółmiernie niskie lub wysokie (postanowienie Sądu Najwyższego z 30 sierpnia 2022 r., I CSK 2884/22, LEX nr 3412181). Ochrona z tytułu dóbr osobistych przysługuje niezależnie od ochrony przewidzianej w innych przepisach i art. 446 § 4 k.c. nie pozbawia możliwości dochodzenia roszczeń w oparciu o art. 23 i oraz art. 448 k.c. Tym bardziej ochrona ta przysługuje w odniesieniu do stanów faktycznych, w których nie może mieć zastosowania art. 446 § 4 k.c. Ochrona na tej podstawie prawnej może być jednak udzielona jedynie w razie ustalenia, że doszło do naruszenia dobra osobistego, osoba dotknięta naruszeniem doznała krzywdy i istnieją podstawy do przyznania jej zadośćuczynienia. Ponadto, ochrona ta jest uruchamiana jedynie w przypadku, gdy krzywda została wyrządzona wskutek bezprawnej ingerencji w sferę chronionego prawnie dobra, przez osobę trzecią - sprawcę czynu niedozwolonego, z jego winy. Nie każde więzi rodzinne mogą być uznane za dobro osobiste i objęte ochroną prawną skuteczną *erga omnes*, przewidzianą dla tych dóbr. Postulat racjonalizacji przyznawania ochrony przemawia za akceptacją stanowiska, że więzi te muszą przybierać postać rzeczywistych, silnych, trwałych więzi emocjonalnych, których istnienie przejawia się na zewnątrz w taki sposób, że możliwa jest obiektywna weryfikacja ich istnienia i nie mogą być utożsamiane jedynie z uczuciem przywiązania do innej osoby. Wymaga to zatem od podmiotów dochodzących ochrony szkód niemajątkowych, wynikłych z naruszeń dóbr osobistych, wykazania, że przedmiotem naruszenia była wartość ściśle z nimi związana (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 23 marca 2022 r., II PSKP 96/21, LEX nr 3423491).

W zakresie rozpoznawanej sprawy trzeba podkreślić, że zgodnie z kompensacyjną funkcją odpowiedzialności odszkodowawczej odszkodowanie powinno w zasadzie odpowiadać wysokości szkody. Punktem wyjścia dla ustalenia

wysokości świadczenia odszkodowawczego jest więc określenie rodzaju i wysokości szkody. Zabieg taki jest szczególnie trudny w odniesieniu do szkody na osobie. W tym zakresie można przywołać orzeczenie, zgodnie z którym, odszkodowanie należne na podstawie art. 446 § 3 k.c. nie jest odszkodowaniem pełnym (art. 361 § 2 k.c.), lecz "stosownym". Jego celem jest umożliwienie uprawnionemu przystosowania się do nowej sytuacji życiowej, w której znalazł się na skutek śmierci osoby bliskiej. Brak zatem podstaw do obejmowania dyspozycją tego przepisu obowiązku wyrównania wszystkich ewentualnych szkód pozostających w związku przyczynowym ze śmiercią członka rodziny (wyrok Sądu Najwyższego z 20 lipca 2020 r., I CSK 153/2019, LEX nr 3080553). Zadaniem zadośćuczynienia jest kompensacja doznanej krzywdy. Krzywda może objawiać się w różnoraki sposób: długotrwałość i stopień cierpień i bólu po śmierci najbliższego, trauma, ogrom doznanego cierpienia po stracie osoby najbliższej, poczucie osamotnienia, cierpienia natury moralnej, wstrząs psychiczny wywołany śmiercią osoby najbliższej, stopień krzywdy wynikający z utraty pomocy, wsparcia i opieki osoby bliskiej., poczucie straty, żalu, tęsknoty, silne przeżywanie żałoby po zmarłym, utrata czerpania przyjemności z życia rodzinnego oraz wiek uprawnionego do zadośćuczynienia. Niewątpliwie zadośćuczynienie jest ustalane indywidualnie dla każdej sprawy. Najistotniejszym celem zadośćuczynienia, o którym stanowi art. 446 § 4 k.c. jest wynagrodzenie doznanej przez poszkodowanego krzywdy, czyli zrealizowanie funkcji kompensacyjnej. Ma ono umożliwić mu uzyskanie satysfakcji, która wpłynie korzystnie na jego samopoczucie i pozwoli zniwelować poczucie krzywdy wywołanej czynem niedozwolonym (zob. wyroki Sądu Najwyższego z 23 marca 1978 r., IV CR 79/78, niepubl., z 28 września 2001 r., III CKN 427/00, niepubl.). Podstawowym kryterium jest rozmiar i intensywność doznanej krzywdy, ocenianej według kryteriów zobiektywizowanych, przy uwzględnieniu sytuacji osobistej i zawodowej poszkodowanego. Określając wysokość zadośćuczynienia, sąd powinien *in casu* wziąć też pod uwagę te okoliczności, które dotyczą sytuacji osobistej pokrzywdzonego, które wpływają na silniejsze odczuwanie przez niego bólu i cierpienia. Rozmiar zadośćuczynienia może być odnoszony do stopy życiowej społeczeństwa, która tylko pośrednio rzutuje na umiarkowany jego wymiar i to w zasadzie bez względu na status społeczny oraz materialny poszkodowanego (por.

wyrok Sądu Najwyższego z 3 czerwca 2011 r., III CSK 279/10, niepubl.). Wysokość zadośćuczynienia powinna przedstawiać przy tym odczuwalną wartość ekonomiczną, adekwatną do warunków gospodarki rynkowej, jednak musi być utrzymana w rozsądnych granicach, odpowiadających aktualnym warunkom i przeciętnej stopie życiowej społeczeństwa (por. wyrok Sądu Najwyższego z 28 października 2015 r., II CSK 787/14 niepubl. i powołane tam orzecznictwo).

Najistotniejszym celem zadośćuczynienia, o którym stanowi art. 446 § 4 k.c. jest wynagrodzenie doznanej przez poszkodowanego krzywdy, czyli zrealizowanie funkcji kompensacyjnej. Ma ono umożliwić mu uzyskanie satysfakcji, która wpłynie korzystnie na jego samopoczucie i pozwoli zniwelować poczucie krzywdy wywołanej czynem niedozwolonym (zob. wyroki Sądu Najwyższego z 23 marca 1978 r., IV CR 79/78, niepubl., z 28 września 2001 r., III CKN 427/00, niepubl.). Podstawowym kryterium jest rozmiar i intensywność doznanej krzywdy, ocenianej według kryteriów zobiektywizowanych, przy uwzględnieniu sytuacji osobistej i zawodowej poszkodowanego. Określając wysokość zadośćuczynienia, sąd powinien *in casu* wziąć też pod uwagę te okoliczności, które dotyczą sytuacji osobistej pokrzywdzonego, które wpływają na silniejsze odczuwanie przez niego bólu i cierpienia.

Rozmiar zadośćuczynienia może być odnoszony do stopy życiowej społeczeństwa, która tylko pośrednio rzutuje na umiarkowany jego wymiar i to w zasadzie bez względu na status społeczny oraz materialny poszkodowanego (por. wyrok Sądu Najwyższego z 3 czerwca 2011 r., III CSK 279/10, niepubl.). Wysokość zadośćuczynienia powinna przedstawiać przy tym odczuwalną wartość ekonomiczną, adekwatną do warunków gospodarki rynkowej, jednak musi być utrzymana w rozsądnych granicach, odpowiadających aktualnym warunkom i przeciętnej stopie życiowej społeczeństwa (por. wyrok Sądu Najwyższego z 28 października 2015 r., II CSK 787/14, niepubl. i powołane tam orzecznictwo).

Zakres dyskrecjonalności sędziowskiej w kwestii określenia wysokości zadośćuczynienia jest szeroki, ale nie oznacza dowolności. Ocenny charakter kryteriów przydatnych do określenia odpowiedniej sumy pieniężnej na podstawie art. 446 § 4 k.c. sprawia, że o oczywistej zasadności apelacji, tak samo i skargi kasacyjnej kwestionującej wysokość przyznanej z tego tytułu sumy pieniężnej można

mówić wówczas, gdy w stanie faktycznym danej sprawy zasądzone przez Sąd niższej instancji zadośćuczynienie jest rażąco zaniżone albo zawyżone (por. wyroki Sądu Najwyższego z 15 września 1999 r., III CKN 338/98, OSNC 2000 nr 3, poz. 58, z 29 października 1999 r., I CKN 173/98, niepubl., z 27 lutego 2004 r., V CK 282/03, niepubl., z 15 lutego 2006 r., IV CK 384/05, niepubl.).

Sąd Najwyższy wyjaśnił też, że indywidualizacja ocen w zakresie dotyczącym rozmiaru krzywdy i wysokości zadośćuczynienia musi doznawać ograniczeń. W przypadkach, w których stopień bliskości osoby uprawnionej względem zmarłego jest taki sam, wiek uprawnionego podobny, podobna intensywność więzi między uprawnionym a zmarłym, podobna skala przeżywanego bólu i cierpień uprawnionego, podobny stopień negatywnego wpływu śmierci osoby najbliższej na życie uprawnionego, powinny być zasądzone podobne kwoty z tego tytułu. Sądy powinny w miarę możliwości dokonywać jednolitej oceny podobnych przypadków (por. wyroki Sądu Najwyższego z 17 kwietnia 2015 r., III CSK 173/14, niepubl., z 15 maja 2015 r., V CSK 493/14, niepubl. i z 7 kwietnia 2017 r., V CSK 448/16; por. też uzasadnienie wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 7 lutego 2005 r., SK 49/03, OTK-A 2005, nr 2, poz. 13 oraz uzasadnienie wyroku Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z 19 lipca 2018 r. w sprawie nr 58240/08 Sarishvili-Bolkvadze przeciwko Gruzji).

W uzasadnieniu wyroku z 17 kwietnia 2015 r., III CSK 173/14, Sąd Najwyższy na podstawie kilku akt sprawy analizował wysokość zasądzanych zadośćuczynień z art. 446 § 4 k.c. i wskazał, że w razie śmierci jednego z rodziców małoletniego dziecka kwoty zasądzanych zadośćuczynień oscylowały wokół kwot od 100 000 do 200 000 zł. Ponadto w sprawie IV CSK 192/12 kwota zasądzanego zadośćuczynienia wyniosła 105 000 zł, w sprawie IV CSK 416/11, 160 000 zł, a w sprawie V CSK 445/13, 130 000 zł, zaś w sprawie V CSK 493/14, dla małżonka i małoletnich dzieci zmarłego po 90 000 zł. W sprawie II CSK 631/13 zakończonej wyrokiem Sądu Najwyższego z 18 lipca 2014 r. na rzecz żony za śmierć męża zostało zasądzone zadośćuczynienie w kwocie 100 000 zł. Tak samo zadośćuczynienia dla rodzica za śmierć dziecka kształtują się zasadniczo w przedziale od 100 000 do 200 000 zł. Przykładowo w sprawie zakończonej wyrokiem Sądu Najwyższego z 7 kwietnia 2017 r., V CSK 448/16, zasądzone zostało zadośćuczynienie dla męża i ojca dwóch

córek w łącznej kwocie 600 000 zł. Natomiast w sprawach II CSK 334/15 i I CSK 332/13 Sąd Najwyższy wyrokami z 6 lutego 2015 r. oraz z 28 maja 2014 r. zasądził na rzecz ojców za śmierć synów, mieszkających osobno zadośćuczynienia w kwotach po 100 000 zł. W sprawie zakończonej wyrokiem Sądu Najwyższego z 27 czerwca 2014 r., V CSK 445/13, na rzecz matki za śmierć 20 - letniej córki zostało zasądzone zadośćuczynienie również w kwocie 100 000 zł, przy czym w związku ze śmiercią córki matka doznała 12% uszczerbku na zdrowiu psychicznym.

Określone w rozpoznawanej sprawie zadośćuczynienia na poziomie 200.000 zł i 250.000 zł przez wzgląd na okoliczności faktyczne szczegółowo ustalone przez Sądy *meriti* oraz wysokość zadośćuczynień zasądzonych w innych podobnych sprawach, nie może być uznane za rażąco zaniżone i świadczyć o naruszeniu art. 446 § 4 k.c., w szczególności wobec przyznanych Skarżącym innych świadczeń oraz kompensat przez Pozwaną spółkę.

Zwraca się przy tym uwagę, że Sąd Najwyższy zgodnie z art. 398¹³ § 2 k.p.c. jest związany ustaleniami faktycznymi stanowiącymi podstawę zaskarżonego orzeczenia. Związanie to wyklucza nie tylko przeprowadzenie w jakimkolwiek zakresie dowodów, lecz także badanie, czy sąd drugiej instancji nie przekroczył granic swobodnej ich oceny. Z tego punktu widzenia każdy zarzut skargi kasacyjnej, który ma na celu polemikę z ustaleniami faktycznymi sądu drugiej instancji, chociażby pod pozorem kwestionowania wykładni lub niewłaściwego zastosowania określonych przepisów prawa materialnego, z uwagi na jego sprzeczność z art. 398³ § 3 k.p.c. jest *a limine* niedopuszczalny (por. wyrok Sądu Najwyższego z 25 czerwca 2020 r., sygn. akt II CSK 695/18, LEX nr 3049035).

Biorąc powyższe pod uwagę, orzeczono jak w sentencji na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c., zaś o kosztach na podstawie art. 102 k.p.c., uznając w tym zakresie wypadek szczególnie uzasadniony względami natury społecznej.

[SOP]

[ms]

